

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.1.26>

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ

Хороновський Олег Ігорович,

кандидат юридичних наук,
здобувач відділу аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України

У статті досліджено питання впливу різних чинників на формування загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань. Констатовано, що у сучасних умовах основним чинником формування зазначених загроз є глобалізація, про що свідчить: діяльність транснаціональних компаній; взаємозалежність країн від енергоресурсів, сировини, технологій тощо; світова інформаційна система (Інтернет, супутниковий зв'язок, соціальні мережі та ін.); взаємозв'язок найбільших фінансових систем, інтернаціоналізація й інтенсифікація сучасних транспортних засобів і мереж; інтенсивна міграція; використання англійської мови як засобу міжнародного спілкування; формування «загальнолюдських цінностей» та ін. Виділено основні чинники, які впливають на формування загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, зокрема внутрішні: військові дії на сході України; нестабільна політична ситуація; корупційна вразливість державного апарату, в тому числі судової гілки влади; низька ефективність правоохоронної системи; недосконалість чинного законодавства; повільні темпи впровадження реформ; функціонування олігархічних груп впливу; низький рівень забезпечення економічної конкуренції; монополююча орієнтована економіка та ін., та зовнішні: формування глобальної фінансової системи; висока швидкість переміщення капіталу, яка забезпечує міжнародний обіг злочинних доходів; створення єдиної глобальної інформаційної мережі «Інтернет», що призводить до збільшення кількості комп'ютерних злочинів, у тому числі в економічній сфері; інтеграція транспортно-логічної системи, мобільність пересування матеріальних і людських ресурсів; створення офшорних ринків, не оподаткованих податком, що сприяє вивезенню та легалізації кримінального капіталу; різні системи криміналізації злочинних дій і ступені відповідальності за їх вчинення тощо. Зроблено висновок, що виділені чинники не є вичерпними, мають дискусійний характер, залежать від багатьох суб'єктивних та об'єктивних факторів, можуть змінюватись з огляду на динаміку розвитку суспільних відносин.

Ключові слова: чинники, загрози економічній безпеці держави, транснаціональні організовані злочинні угруповання, глобалізація, протидія транснаціональній злочинності.

Khoronovskyi Oleg. External and internal factors affecting on the formation of threats to economic security of the state from the activities of transnational organized criminal groups

The article examines the impact of various factors on the formation of threats to economic security of the state from the activities of transnational organized criminal groups. It is determined that in modern conditions the main factor in the formation of these threats is globalization, as

evidenced by: activities of multinational companies; interdependence of countries on energy resources, raw materials, technologies, etc.; world information system (Internet, satellite communications, social networks, etc.); interconnection of the largest financial systems, internationalization and intensification of modern vehicles and networks; intensive migration; use of English as means of international communication; formation of "universal values", etc. The main factors influencing the formation of threats to the economic security of the state from the activities of transnational organized criminal groups, including internal: military action in eastern Ukraine; unstable political situation; corruption vulnerability of the state apparatus, including the judiciary; low efficiency of the law enforcement system; imperfection of current legislation; slow pace of reforms; functioning of oligarchic groups of influence; low level of economic competition; monopoly-oriented economy, etc., and external: the formation of a global financial system; high speed of capital movement, which ensures the international circulation of criminal proceeds; creation of a single global information network "Internet", which leads to an increase in the number of computer crimes, including in the economic sphere; integration of transport and logical system, mobility of material and human resources; creation of offshore markets that are not taxed, which facilitates the export and legalization of criminal capital; various systems of criminalization of criminal acts and the degree of responsibility for their commission, etc. It is stated that the selected factors are not exhaustive, are debatable, depend on many subjective and objective factors, may change due to the dynamics of social relations.

Key words: *factors, threats to the economic security of the state, transnational organized criminal groups, globalization, combating transnational crime.*

На сучасному етапі українська економіка перебуває у складних умовах – воєнні дії на сході України, руйнація значної частини об'єктів промисловості, агросектору та транспортно-логістичної інфраструктури, агресивна політика Російської Федерації щодо українських товаровиробників та ін., що у сукупності створює сприятливі чинники для становлення та розвитку транснаціональних організованих злочинних угруповань.

Як зазначає М.Г. Вербенський, транснаціональна злочинність не є проблемою тільки країн «третього світу» або країн із перехідною економікою, де в силу слабого розвитку легального сектору економіки і політичних інститутів держава значною мірою виявляється залежною від діючих на її території кримінальних угруповань, представники яких найчастіше обіймають ключові посади в органах публічної влади. Велику загрозу ця злочинність становить для країн, котрі традиційно належать до розвинутих, адже саме вона дедалі частіше стає відчутним фактором регулювання суспільних відносин у важливих сферах життєдіяльності суспільства – визначає характер і спрямованість економічних процесів, формує політичну еліту, через корупційні й лобістські механізми створює необхідну їй правову базу, негативно впливає на формування суспільної свідомості, створює й активно впроваджує

вироблені свої моральні цінності [1, с. 76]. Цілком погоджуємося з такими тезами, проте вважаємо, що транснаціональна організована злочинність, яка функціонує у сфері економіки, має суто комерційне підґрунтя, а її становлення та розвиток здебільшого залежать від об'єктивних факторів, таких як: прогалини та колізії у нормативно-правовій базі, міра відповідальності за вчинення кримінально караних дій, ефективність правоохоронної системи, корупційна уразливість державного апарату тощо.

Визначальними умовами формування загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань можна назвати процеси, що відбувалися у світовому співтоваристві, а саме: розвиток міжнародних зв'язків у політиці, економіці, соціальній сфері; створення транснаціональних корпорацій в окремих галузях промисловості; об'єднання представників різних країн у міжнародні громадські організації; поступове «розмивання» кордонів, передусім у Європі тощо. Не менш важливими факторами, на нашу думку, стали і внутрішньодержавні процеси, зокрема нестабільність влади та політичної системи, функціонування різних олігархічних груп впливу, постійна реформація правоохоронних органів, тимчасова окупація Російською Федерацією частини території

України тощо. Цей перелік можна продовжувати, але основний чинник, на наше переконання, що є основою формування загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, можна назвати поняттям «глобалізація», яке є багатозначним і дискусійним. Під ним розуміють:

- розвиток економічної та політичної взаємозалежності країн і регіонів світу до такого рівня, на якому можлива та необхідна постановка питання про створення єдиного світового правового поля і світових органів економічного та політичного управління;

- процес з'єднання різних компонентів людства у процесі його еволюції на противагу процесу диференціації людства;

- загальний обмін у масштабах людства;

- інтенсифікацію всесвітніх соціальних відносин, які пов'язують віддалені місцевості таким чином, що те, що відбувається на місцях, формується подіями, які відбуваються за багато миль звідси, і навпаки;

- процеси, у яких національні держави та їх суверенітет вплітаються у павутину транснаціональних акторів і підкоряються їхнім владним можливостям, їхній орієнтації й ідентичності тощо [2, с. 64].

Можемо констатувати, що глобалізація, безумовно, є суттєвим чинником розвитку сучасної світової цивілізації, про що свідчить: діяльність транснаціональних компаній; взаємозалежність країн (від енергоресурсів, сировини, технологій тощо); світова інформаційна система (Інтернет, супутниковий зв'язок, соціальні мережі та ін.); взаємозв'язок найбільших фінансових систем; інтернаціоналізація й інтенсифікація сучасних транспортних засобів і мереж; інтенсивна міграція, яка зумовлює взаємопроникнення етносів і культур; використання англійської мови як засобу міжнародного спілкування; формування «загальнолюдських цінностей» та ін.

На рівні ООН у доповіді «Глобалізація злочинності: оцінка загрози міжнародної організованої злочинності» зазначено, що злочинні організації щорічно заробляють мільярди доларів на торгівлі наркотиками, зброєю, людьми, сировиною, контрафактною продукцією, а також на морському піратстві та кіберзлочинності, однак ця

загроза стосується не лише економіки. Доходи від злочинної діяльності та загрози застосування сили дозволяють злочинцям чинити вплив на вибори, політиків і військових, а найбільші економіки є широкими ринками збуту незаконних товарів.

У доповіді констатується, що сьогодні злочинний ринок покриває всю планету, заборонені товари виробляють на одному континенті, перевозять на другий, а продають на третьому, і, таким чином, сучасна злочинність, слідом за загальними тенденціями глобалізації, також набуває глобальних, транснаціональних рис [3].

Вважаємо, що правоохоронна діяльність держави в умовах сучасної глобалізації для досягнення максимальної продуктивності протидії транснаціональній злочинності повинна орієнтуватися на поєднання можливостей національного права з досвідом застосування права європейського і світового. Вочевидь, лише за цієї умови можна сподіватися на досягнення позитивного результату у боротьбі із транснаціональною злочинністю.

Як зазначає А.І. Уткін, причинно-наслідковий зв'язок між аспектами розвитку сучасного політичного й економічного життя планети та процесами, які відбуваються у сфері правоохоронної діяльності, прослідковується доволі чітко. Особливості реалізації цього такі: поширення демократії, що може сприяти поглибленню конфліктів, спалахам насильства, розвитку вандалізму й тероризму, оскільки лібералізація суспільних відносин призводить до лібералізації у трактуванні злочинності, значного пом'якшення ступеня відповідальності за порушення законності та правопорядку, що впливає на сучасні світові процеси; перевага ринкових відносин в економіці, формування так званого «ринкового» лібералізму, що призводить до руйнації усталених форм економічного співіснування; зростання глобальної соціальної нерівності [4, с. 141].

Серед політичних та економічних умов, які вплинули на формування загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, фахівці виділяють ті, що властиві останньому десятиліттю ХХ ст., а саме: а) розпад СРСР; б) трансформації в межах ЄС, що зумовили зміни візового

режиму, послабили митний і паспортний контроль у Західній Європі; в) соціально-політичні й економічні реформи у Китаї у напрямі капіталізації економіки цієї країни; г) підписання Північноамериканської угоди про вільну торгівлю [5, с. 331].

Останніми роками простежується звуження суверенітету країн як наслідку глобалізаційної політики, а подеколи навіть їх розпаду. Тому, визнаючи, що «глобалізація неминуча», професор В.В. Лунєєв справедливо констатує: «У неї треба професійно вписуватися, щоб не опинитися зовсім за бортом світового розвитку» [6, с. 94].

Міжнародна глобалізація, що здійснюється на засадах широкої інтеграції учасників суспільно-політичних та економічних процесів, спричиняє такого ж рівня зміни, які відбуваються у межах розвитку сучасної злочинності. Так, деякі науковці виділяють низку об'єктивних факторів, що формують загрози економічній безпеці держави з боку транснаціональної організованої злочинності, зокрема:

- розвиток міжнародних зв'язків у політичній, економічній і соціальній сферах;
- формування транснаціональних корпорацій у певних галузях промисловості;
- об'єднання представників різних країн світу у міжнародні громадські організації;
- «розмивання державних кордонів», що виявляється у значному спрощенні візового режиму між низкою держав світу та відкритості сучасного суспільства для широких потоків робочої сили [7, с. 38].

Цілком погоджуємося з визначеними вище чинниками, проте вважаємо, що запропонований перелік є дещо звуженим. На нашу думку, його доцільно доповнити такими чинниками як: розвиток міжнародних фінансових мереж, який ускладнює процес регулювання і контролю грошових потоків державами та сприяє приховуванню грошей, отриманих злочинним шляхом, і їх відмивання в тих країнах, у яких це можливо і безпечно; використання розбіжностей у кримінальному законодавстві та правосудді різних країн для більш безпечного здійснення необхідних операцій: відмивання грошей у країнах, у яких відсутня відповідальність за ці дії; ухилення від податків у так званих податкових при-

тулках (офшори, вільні зони) й у країнах із низьким податковим тягарем; розташування материнської організації на територіях із нерозвиненим кримінальним законодавством щодо організованої злочинності.

Потенціал загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань у контексті «глобалізації» виявляється у:

- формуванні глобальної фінансової системи, високій швидкості переміщення капіталу, що спричиняє монополізацію фінансової системи на глобальному рівні – відбувається утворення наднаціональних фінансових структур, які керують світовою фінансовою системою, діють неформально, що ускладнює процес контролю за їх діяльністю та збільшує ймовірність їх криміналізації;

- високій конкуренції, що призводить до посилення боротьби на ринку, одним із результатів якої часто стає вчинення різних злочинів – убивство конкурентів, нанесення збитків майну компаній, підкуп посадових осіб для реалізації протизаконного проекту тощо;

- витоку інтелектуального капіталу, фінансів, високопрофесійної робочої сили у більш розвинені країни, унаслідок чого створюється соціально-напружена ситуація у менш розвинених (наприклад, дефіцит професіоналів у тій чи іншій сфері є фактором аномального функціонування системи вчинення злочинів). Через кордони провозиться нелегальна продукція – неякісні товари, наркотики, зброя, бракон'єрська продукція, твори мистецтва, що мають велику цінність, коштовності тощо;

- створенні єдиної глобальної інформаційної мережі Інтернет, що призвело до збільшення кількості комп'ютерних злочинів, у тому числі в економічній сфері – комп'ютерні злочинці отримали можливість утручатися у торгово-фінансові операції, системи торгово-фінансових операцій, зламувати рахунки, системи кредитних карток тощо;

- створенні офшорних ринків, не оподаткованих податком, а це сприяє вивезенню та легалізації кримінального капіталу тощо [8, с. 222].

Зазначимо, що процес глобалізації транснаціональної злочинності у сфері еко-

номіки проявляється в: значному розповсюдженні контрабандної діяльності; формуванні кримінального ринку, на якому особливу роль відіграє фінансовий оборот, у тому числі пов'язаний із відмиванням брудних грошей; удосконаленні механізму й інтенсифікації інформаційного обміну між злочинними структурами; злитті тіньового і легального секторів світової економіки; активній і вільній міграції у масштабах всієї планети тіньового капіталу, людських, виробничих та інформаційних ресурсів, що використовуються у злочинній діяльності; спеціалізації кримінальних елементів і їх міжнародної кооперації; закономірностях, пов'язаних із легальною економічною діяльністю, зокрема, для держав із розвиненою кримінальною економікою властиві зазвичай наявність великої кількості іноземних компаній, великих фінансово-промислових груп за участю іноземного капіталу й офшорного бізнесу. Внутрішній ринок поповнюється іноземною валютою й імпортними товарами, вітчизняні товаровиробники банкрутують, за кордон вивозяться лише сировинні й енергетичні ресурси тощо.

Отже, умови глобалізації створюють зовсім нове середовище для розвитку економічної злочинності. Банальність ситуації полягає в тому, що цей вид злочинної діяльності виник у середовищі легальної економіки, а не у сфері нелегальної кримінальної економічної діяльності (торгівля людьми, зброєю, наркотиками, проституція та ін.).

Основним проявом системної діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань у сфері економіки, на нашу думку, є її легалізація – взаємопроникнення законної та кримінальної складової частин світового ринку. Незаконна економіка набуває ознак законної. Нерідко злочинні організації взаємодіють із легальними економічними суб'єктами, а ще частіше одна й та сама компанія одночасно здійснює і легальну, і нелегальну економічну діяльність, комбінуючи різні, законні та протиправні засоби та методи вирішення завдань, в тому числі корупційні.

Взаємозв'язок законної та протиправної економічної діяльності виражається у процесі вливання фінансових, організаційних,

інституційних, кадрових та інформаційних ресурсів кримінальних структур у сферу легальних економічних відносин. Досить активно здійснюється реінвестування кримінального прибутку у легальний бізнес частково з міркувань балансування прибутковості і ризику, головним чином, з метою відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Між легальною і нелегальною підсистемами відбувається взаємний обмін засобами організації і забезпечення підприємницької діяльності, уніфікації бізнес-технологій.

Підсумовуючи, спробуємо виділити основні внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на формування загроз економічній безпеці держави від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, зокрема внутрішні: воєнні дії на сході України; нестабільна політична ситуація; корупційна вразливість державного апарату, в тому числі судової гілки влади; низька ефективність правоохоронної системи; недосконалість чинного законодавства; повільні темпи впровадження реформ; функціонування олігархічних груп впливу; низький рівень платоспроможності населення; велика кількість безробітних; низький рівень забезпечення економічної конкуренції; монопольно орієнтована економіка; та зовнішні: формування глобальної фінансової системи, висока швидкість переміщення капіталу, що забезпечує міжнародний обіг злочинних доходів; створення єдиної глобальної інформаційної мережі «Інтернет», що призводить до збільшення кількості комп'ютерних злочинів, у тому числі в економічній сфері – комп'ютерні злочинці отримали можливість втручатися в торгово-фінансові операції, системи торгово-фінансових операцій, зламувати рахунки, системи кредитних карток тощо; інтеграція транспортно-логічної системи, мобільність пересування матеріальних і людських ресурсів; створення офшорних ринків, не оподаткованих податком, що сприяє вивезенню та легалізації кримінального капіталу тощо; різні системи криміналізації злочинних дій і ступені відповідальності за їх вчинення; глобальна фінансова криза.

Наведені вище чинники не є вичерпними, мають дискусійний характер,

залежать від багатьох суб'єктивних та об'єктивних факторів, можуть змінюватися залежно від динаміки розвитку суспільних відносин.

Розгляд питань виникнення й еволюції чинників, які впливають на формування загроз економічній безпеці держави, від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань дає змогу зробити висновок, що подальший розвиток національної економіки неможливий без

вивчення теоретико-методичних аспектів цієї проблеми та створення ефективного механізму забезпечення економічної безпеки, тому актуальною є проблема розуміння сутності економічної безпеки та чіткого визначення її складових елементів, а також своєчасного виявлення впливу негативних загроз-факторів, що дасть можливість уникнути руйнівних наслідків для економіки держави та забезпечити її конкурентоспроможність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 503 с.
2. Проблемы глобализации. *Pro et Contra*. 1999. Т. 4. № 4. С. 40–211.
3. The Globalization of Crime. A Transnational Organized Crime Threat Assessment. URL: <http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis.pdf>.
4. Уткин А.И. Глобализация: процесс и осмысление. Москва, 2002. С. 140–143.
5. Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии : в 2 т. Т. 2: Особенная часть: учебник. Москва : Юрайт, 2013. 872 с.
6. Кудрявцев В.Н., Лунеев В.В., Лукашук И.И. и др. Вступительное слово. Глобализация общей, организованной и коррупционной преступности: материалы круглого стола / сост. Н. В. Тогонидзе. *Государство и право*. 2001. № 12. С. 89–107.
7. Жаровская Г.П. Глобализация и геополитическое положение как факторы детерминирующие развитие транснациональной преступности в Украине. *Jurnalul juridic national: teoriiie si practica*. 2014. № 2 (6). Republica Moldova, 2014. С. 35–40.
8. Жаровская Г.П. Глобализация и геополитическое положение как факторы детерминирующие развитие транснациональной преступности в Украине. *Jurnalul juridic national: teoriiie si practica*. №2 (6). Republica Moldova, 2014. С. 35–40.